

Olavi Koivukangas

Professori

Siirtolaisuusinstituutin johtaja

Pohjanmaan Järviseudun siirtolaisuus

Siirtolaisuusinstituutti – Migrationsinstitutet

Turku - Åbo 2005

<http://www.migrationinstitute.fi>

Pohjanmaan Järviseudun siirtolaisuus

Kun työtä ja toimeentuloa ei ole löytynyt kotiseudulta, tarmokkaat pohjalaiset ovat läheneet ansion perään eri puolille maailmaa. Hurjimpia poikia vietiin 1800-luvulla jopa valtion kyydillä Siperiaan. Siirtolaisuuden edelläkävijöitä Pohjanmaalla 1800-luvulla olivat rannikon merimiehet, jotka karkasivat tai ottivat ulosmaksun kaukaisissa satamissa. Tiedot hyvistä ansioista ulkomailla, ja ehkä rikastumisesta kultakentilläkin, levisivät myös Järviseudulle, usein Pietarsaaren tai Kokkolaan tehdyn kauppamatkan yhteydessä.

Ensin Ruotsiin ja Venäjälle

Järviseutulaiset uskaltautuivat Ruotsiin 1800-luvun puolivälistä lähtien. Osa jäi ehkä pysyvästi maahan, mutta yleistä oli lyhytaikainen työssäkäynti Pohjanlahden toisella puolella mm. länsirannikon sahalaitoksissa ja metsätöissä. Samoihin aikoihin alkoi kirvesmiehiä lähteä töihin Norjan Ruijaan, Venäjän Arkangeliin ja Pietariin saakka. Muutto Ruotsiin ja Venäjälle jatkui Järviseudulla 1880-luvun lopulle saakka. Kirvesmiesten ohella lähtevät olivat usein renkejä ja piikoja. Järviseutulaisten muutto Venäjälle oli vilkkainta 1860- ja 1870-luvuilla ja ehtyi sitten vuosisadan loppuun tultaessa. Sen vaihtoehdoksi oli tullut Amerikan siirtolaisuus. Mutta Ruotsiin muutto jatkui edelleen.

Yli Atlantin

Suomen Amerikan siirtolaisuus alkoi 1860-luvulla Ruijaan menneiden suomalaisten keskuudessa. Ehkäpä Michiganin kuparikaivoksille houkutelujen lähtijöiden joukossa oli järviseutulaisiakin. Torniojokilaaksoa myöten Amerikan siirtolaisuus saapui Pohjanmaalle, ensin rannikkopitäjiin ja viiveellä Järviseudulle 1870-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä Amerikkaan lähtö lisääntyi. V. 1887 yli 400 järviseutulaista muutti "rapakon" taakse. Usein perheen isä matkusti yksin Amerikkaan ja lähetti sitten matkalipun tai rahaa, ellei tullut itse hakemaan perhettään uusille asuinsijoille. Itse matkustavista siirtolaisista aluksi vain 10 % oli naisia, joiden osuus lisääntyi sitten seuraavina vuosikymmeninä.

Vahvimpia lähtöalueita, koko Suomenkin osalta, oli Alajärvi, jossa 1880-luvun lopulla podettiin kovaa "Amerikan kuumetta". Sitten 1890-luvun lamakausi Yhdysvalloissa hyllytti siirtolaisuutta myös Järviseudulla, ja se lisääntyi vasta vuosisadan vaihteessa, osittain liittyen Venäjän sortotoimiin Suomessa. V. 1899 Järviseudulta lähti 1023 Amerikan siirtolaista. Yhtenä syynä oli katovuosi maataloudessa. Tilattomalla väestöllä ei ollut pal-

jon muita vaihtoehtoja kuin lähteä Amerikkaan, Ruotsiin tai vaihtoehtona Etelä-Suomeen, joku ehkä Pietariin saakka.

Vuosisadan vaihteesta ensimmäiseen maailmansotaan (1914) saakka siirtolaisuus Järvisseudulta oli vilkasta. V. 1902 Alajärveltä lähti Amerikkaan 412 ihmistä eli yli kuusi prosenttia koko väestöstä. Mutta runsaasti lähdettiin matkaan myös Lappajärveltä, Evijärveltä ja muista pitäjistä. Järvisseudulla koettiin täydellinen kato maataloudessa v. 1902. Siirtolaisuutta lisäsi myös v. 1901 voimaan tullut asevelvollisuuslaki. Mutta siirtolaisuus ei olisi ollut niin voimakasta, elleivät tiedot Amerikan hyvistä ansioista olisi lisänneet muuttohalukkuutta. Siirtolaisuuden kiihtyessä katovuosilla ei ollut enää suurta merkitystä, ei ainakaan tilattomalle väestölle. Näin todettiin Soinissa ja Lehtimäellä v. 1905 ja 1906, jolloin saatiin tavalliset sadot.

Talollisia ja heidän lapsiaan lähti Järvisseudulta siirtolaisiksi suhteellisesti enemmän kuin Etelä-Pohjanmaalta. Yksi syy oli pieni tilakoko Järvisseudulla. Nälkävuosien jälkeen syntyneet lapsilaumat taloissa ja torpissa oli varttunut aikuisiksi. Matkalippujen halpeneminen vaikutti siihen, että suuri osa siirtolaisista oli ns. mäkitupalaisia ja loisia. Sata vuotta sitten matkalippu Amerikkaan maksoi noin reingin vuosiansion. Myös laivaagenttien mainonnalla lienee ollut merkitystä lähtöpäätökseen. Keskeiset siirtolaisuuden syyt myös Järvisseudulla olivat väestön kasvu, talojen perimysjärjestelmä ja ennen kaikkea tiedot hyvistä ansioista Amerikassa, sekä junan ja höyrylaivan ansiosta halventuneet matkaliput. Ajoittain myös Venäjän asevelvollisuuskutsunnoilla oli vaikutusta nuorten miestä maasta lähtöön.

Siirtolaisuus Järvisseudulta vuosina 1870–1914

Pitäjä	Siirtolaisia	Keskim. vuodessa	Keski- väkiluku	Vuotuinen siirtol. 1000 asuk. kohti
Alajärvi	3 423	76,1	5 601	13.6
Kortesjärvi	1 971	43,8	3 451	12.7
Evijärvi	2 193	48,7	3 986	12.2
Lappajärvi	2 417	53,7	4 944	10.9
Vimpeli	1 295	28,8	2 693	10.7
Lehtimäki	564	12,5	1 832	6.8
Soini	679	15,1	2 802	5.4
Yhteensä	12 524		25 309	
Vaasan lääni	148 375		384 873	8.6
Koko Suomi	302 782		2 403 521	2.8

Lähde: Reino Kero (1974)

Järviseudun siirtolaisuuden voimakkuutta osoittaa se, että Alajärveltä lähti keskimäärin 76 siirtolaista vuosittain. Vain Toholammilta ja Uudestakaarleppyyttä lähdettiin suhteellisesti enemmän siirtolaiseksi kuin Alajärveltä.

Järviseudulla, samoin kuin koko Suomessa, siirtolaisuuden huippu saavutettiin v. 1902, minkä jälkeen luku alkoi vähetä, kunnes ensimmäinen maailmansota tyrehtytti matkustamisen yli Atlantin. Kotipitäjästäni Evijärveltä lähti Amerikkaan 177 henkeä v. 1902. Maatilat Evijärvellä olivat yleensä pieniä ja heikommassa taloudellisessa asemassa kuin muualla Järviseudulla. Ratkaisu löytyi usein matkassa Amerikkaan. Myös mäkitupalaisien, torpparien ja maatyöläisten osuus siirtolaisista oli suurempi kuin näiden suhteellinen osuus väestöstä. Tultaessa 1920-luvulle Amerikkaan muutto Järviseudulta oli vähentynyt suuresti. Yhtenä syynä tähän oli Yhdysvaltain 1920-luvun alussa toteuttama kiintiöjärjestelmä. Vaihtoehtoiksi tulivat nyt Kanada ja Australia.

Paluu kotiseudulle

Etelä-Pohjanmaan siirtolaisista joka kolmas palasi Suomeen, ja koko Suomen siirtolaisista joka viides. Järviseudun siirtolaiset sijoittuvat tähän välille, eli joka neljäs palasi Suomeen, miehet ja naimisissa olevat naisia ja naimattomia useammin. Yli puolet tuli takaisin viiden vuoden kuluessa. Laskettiin, että säästäväisesti eläen Amerikassa pystyi hankkimaan talorahat 3-4 vuodessa. Vähäinen ei ole Amerikan dollareiden merkitys noiden aikojen talo- ja maakaupoissa, erityisesti 1900-luvun alussa. Amerikan taaloilla saatiin kotitila lunastettua omaksi. Järviseudulla monet talot säilyivät suvulla, kun isäntä kävi hakemassa Amerikasta rahat velkojen maksuun. Mutta joskus talo joutui pakkomyyntiin, kun isäntä oli Amerikassa, eikä miestä tai rahoja kuulunut. Myös rengeistä ja muusta tilattomasta väestä saattoi tulla maatilan omistajia. Amerikan matka merkitsi suurta taloudellista ja sosiaalista nousua. Sama koski myös talojen nuorempia ja perinnönjaossa ilman maata jääneitä poikia. Siirtolaisuudessa jokainen tarina on erilainen.

Sodan jälkeen Ruotsiin

Samalla tavalla kuin Amerikasiirtolaisuus myös suuri Ruotsiin muutto alkoi Pohjanmaan rannikolta 1950-luvulla leviten pian sisämaan pitäjiin. Suomalaisten muutto Ruotsiin huipentui 1960-luvun lopulle ja 1970-luvun alkuun, kun sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat aikuistuivat ilman ammattikoulutusta. Mutta tärkein syy oli Suomen työttömyys ja Ruotsin työvoiman tarve ja Suomea korkeampi palkkataso.

Järviseudun nuoret muuttivat sodan jälkeisinä vuosikymmeninä Pietarsaareen, Kokkolaan ja muihin teollisuuskeskuksiin tai sitten opiskelemaan Etelä-Suomeen. Mutta yhtä kätevää oli mennä laivalla Vaasasta yli Pohjanlahden. Harvinaisempi vaihtoehto oli lähteä sukulaisten luokse Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Myös Australia houkutteli suomalaisia 1960-luvulla lähes ilmaisella matkalla. Lähtijöiden joukossa oli myös järviseutulaisia.

Järviseudun sodan jälkeinen siirtolaisuus vaatisi tarkempaa tutkimusta. Samoin kuin Amerikansiirtolaisuudessa myös Ruotsiin muutossa on kysymys tuhansista nuorista ihmisistä, jotka matkustivat toiseen maahan hankkiakseen toimeentulonsa teollisuudessa ja palveluammateissa.

Alkuaikoina Järviseudun Ruotsinsiirtolaiset tulivat kesälomalle kotiseudulleen Volvoilla ja Saabeilla. Paluumatkalla kyydissä oli usein joku sukulainen tai tuttava. Sittenmin vierailut ovat harventuneet. Suuri osa Ruotsin suomalaisista on palannut kotiseudulleen tai muualle Suomeen. Jo eläkkeelle siirtyneiden suomalaisten laajempaa paluuta Ruotsista ei ole odotettavissa. Ruotsiin muuttanut ja siellä elämäntyönsä tehnyt suomalainen haluaa asua lähellä lapsiaan ja lapsenlapsiaan.

Tämän päivän Järviseudulla kasvaneelle maastamuuttajalle, menipä hän sitten työhön Brysseliin tai Kiinaan tai vain Ruotsiin, on pitkät perinteet ulkomaille muutossa. Järviseudun siirtolaisuudesta ei ole kirjoitettu kokonaisesitystä. Asiaa ja aineistoa löytyisi kyllä väitöskirjaksi saakka.

Tämä yhteenveto perustuu ensisijaisesti Toivo Nygårdin esitykseen Järviseudun Historiassa (1983) sekä Anna-Leena Toivosen (1963) ja Reino Keron (1974) siirtolaisuutta käsitteleviin väitöskirjoihin.